

MEHMET AKİF'İN DİLE BAKIŞI

Musa DUMAN*

XIX. yüzyılın son çeyreğiyle XX. yüzyılın ilk çeyreğini içine alan yarım asırlık devrede Türk aydının gündemini meşgul eden en önmeli sosyal konulardan birisi de şüphesiz dil ve alfabe konuları olmuştur.

Bu devirdeki pek çok aydın gibi Mehmet Akif de, kendi devrinde çok hararetle münakaşaların yapıldığı dil ve alfabe konularına bigâne kalmamış, ancak onun bu konulara olan ilgisi diğer alanlara göre sönük olmuştur. Dil ve alfabeyle doğrudan ilgilenen aydınlardan farklı olarak bu konularda müstakil şiir ve makaleler yazmayıp görüşlerini şiirlerinde ve düz yazılarında çeşitli vesilelerle beyan etmiştir.

M. Akif şiirlerini olduğu gibi, düz yazılarını da *Sırât-ı Müstakim* ve *Sebîlü'r-Reşâd* dergilerinde bazen müstakil konu başlıklarıyla, bazen de "Hasbihal" başlığı altında yazmıştır. Genel olarak dil ve Türkçe'nin meseleleri ile ilgili görüşlerini de bu yazılarında ortaya koymuştur.

M. Akif'in, dil ve alfabenin iç meseleleriyle, ilmî ölçülerde doğrudan ilgilenmediğini, eğitimle ilgileri ölçüsünde bu konularla alâkadar olduğunu görüyoruz. Sohbet meclislerinde ve arkadaşları arasında lisan konularındaki mübaheselere katılmış, görüşlerini ortaya koymuştur. Ancak onunkiler N. Kemal'in, Hayredin Bey'in, Ali Seydi'nin, Avram Galanti vb. aydınların yaptıkları seviyede derinlemesine ve bir dil uzmanı bilgisi ve dikkatiyle yapılmış değildir.

Muhtelif vesilelerle kaleme aldığı yazılarından lisan konularına dair görüş ve düşüncelerini öğrenebildiğimiz Akif'in alfabe konusundaki fikirlerini bize aksettirecek yazısı, bilebildiğimiz kadarıyla, bulunmuyor. Ancak Eşref Edib'in yazdıkları bize bu konuda bilgi vermektedir. Buna göre, İstiklal Harbi'nin ilk yıllarında, esasen Mirza Fethali Ahundzade tarafından başlatılan ve Rus Türkologlarıyla (meselâ Samoyloviç) siyaset adamlarınca desteklenen Latin

* Yard. Doç. Dr. , İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

harflerinin kabulü teşebbüsüne karşı tedbir almak üzere Şark kumandanı Kazım Karabekir Paşa¹ Ankara'dan malzeme talep eder. Bunun üzerine Maarif Vekili Balıkesir Mebusu Vehbi Bey bir heyet toplar. Bu heyette Samih Rifat, Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura ve Eşref Edib'in yanı sıra M. Akif de vardır. Heyeti temsilen Samih Rifat'ın kaleme aldığı ve Kazım Karabekir Paşa'ya gönderilmiş olan yüz sayfalık bu raporun "Latin harflerinin Türk lisanını hakkıyla ifadeye elverişli olmadığı"nı ilmî delillerle ispat etmeyi amaçladığına bakılırsa Akif'in de alfabenin değiştirilmesine karşı olduğu kanatine varabiliriz.²

M. Akif, dilin doğrudan gramer yönüyle ilgilenmemiş, ancak fesahat ve belâgatle ilgili konularda yazılar yazmıştır. Hatta denebilir ki, Akif'in bu hususlardaki çalışmaları daha net ve daha temellidirler. Çoğunu "Edebiyat Bahisleri" başlığı altında olmak üzere inşâd, tasvir, teşbih, intikad, plan, icad, mevzu ve muhayyileyi işletmek konularında kaleme aldığı yazılar bu çeşit yazılardır.³

Bu yazılarında, söz konusu başlıklar altında bir edip olarak meseleleri incelerken, yer yer Edebiyatın felsefesi ve sosyal yönüyle alâkalı görüşler de ortaya koymuştur. "Edebiyat" başlığı altında yazmış olduğu bir yazısında sanat ve edebiyatla ilgili görüşlerini sunarken, ister Doğu'dan ister Batı'dan yapılmış aktarma ve taklitleri tasvip etmediğini, her milletin edebiyatı olması gerektiğini şu özlü ifadesiyle dile getirmektedir:

"Biz edebiyatın vatani olduğuna iman edenlerdeniz. O sebeple hiç bir milletin edebiyatını memleketimize mal etmek istemeyiz."⁴

Aynı yazıda edebiyatın dili ve Türkçe için söyledikleri ise hakikaten dilini seven şuurlu bir aydının, nispeten ilmî esaslara istinat eden görüşlerini ve samimi temennilerini ortaya koymaktan öte, bizce geçerliliğini bu gün de muafaza eden doğruları ihtiva etmektedir. Edebiyatın havas için değil avam için olması gerektiğini ifade edip havas için yazı yazmayı sersemlikle nitelendirdikten sonra edebiyatın lisanı hakkında da şunları söylemektedir:

¹ Kazım Karabekir Paşa'nın Latin harflerinin kabulüne şiddetle karşı olduğu bilinmektedir. "Latin Harfini Kabul Edemeyiz." 2 Mart 1923 İktisat Kongresi'nde yapılan konuşma, *Vakit, Tanin, Akşam* gazeteleri. 3 Mart 1923.

² Eşref Edib, *Kara Kitap*, 3. baskı (özel basım), İst. 1990, s. 57-63.

³ *Sırât-ı Müstakim*, c. 7, nr. 179, 1327 (1912), s. 358-360; c. 7, nr 181, 1327 (1912), s. 391-392; c. 7, nr 182, 1327 (1912), s. 407-408; *Sebilü'r-Reşâd*, c. 8-1, nr. 183, 1327 (1912), s. 9-10; c. 8-1, nr. 184, 1327 (1912), s. 21-22; c. 8-1, nr, 203, 1327 (1912), s. 397; c. 8-1, nr. 204, 1327 (1912), s. 416-417; c. 9-2, nr. 209, 1328 (1913), s. 6-8; c. 9-2, nr. 210, 1328 (1913), s.23-24.

⁴ *Sebilü'r-Reşâd*, c. 8-1, nr 183, 1327 (1912), s. 9-10. *Sebilü'r-Reşâd* dergisinin 183. sayısında imzasız olarak yer alan bu yazıyı Eşref Edip Akif'e ait yazılarla birlikte değerlendirmiştir. Bk.: Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, 1938, c. 1, s. 29-30.

“Sade yazmak bizim için asıldır. Ne zaman bu asıldan ayrı düşmüşsek, mutlaka muztar kalmışızdır. Yalnız sadelikte “cennet”i beğenmeyip “uçmak”, cehennem”i bırakıp “tamu” diyecek kadar ileri gidecek değiliz.

Hele dilimizin şivesini -ister Napolyon çizmesini çekmiş, ister İngiliz çorabı giymiş olsun- hiç bir ecnebi ayağında çiğnetmeyeceğiz. Bu hususta ne kadar taassup, ne kadar muhafazakarlık kabilsse göstereceğiz. Evet, eskiler gibi Arapça, Acemce düşünülüp yahut yeniler gibi Fransızca, Almanca tertip eyleyip Türkçe’ye ondan sonra naklolunan yazılara karşı gücümüz yettiği kadar hücum edeceğiz. Zira şu hakikate iyice inanmışız ki dilsiz millet gibi şivesiz dil de yaşayamaz; her memleket nasıl kendi tabîî hududu dahilinde ilerlerse, her dil de kendi fitrî şivesi dairesinde terakki eder.”⁵

Bu satırlar, Safahat’ta yer alan şu mısraların açıklaması gibidir:

“Tasarrufatını aynen alırsak İngiliz’in,
Fransız’ın; ne olur hali, sonra şivemizin?
Lisanın olmalıdır bir vakâr-ı millîsi
O olmadıkça müyesser değil teâlfîsi.”⁶

Aynı şiirde, yenilikçi bir arkadaşının “zihniyet” kelimesini Fransızca “mentalite”yle hatırlatmasını alaycı bir üslûpla karşılar ve bu hususta muhafazakâr olduğunu beyan eder. Bu tavrı bir moda olarak niteler ve bu modanın yayılması halinde dilimizin alacağı durumu ifade sadedinde şöyle devam eder:

-İler tutar yeri kalmaz; lisanımız bozulur.
Bu gün ne maskara olmuşsa milletin kılığı;
Lisan da öyle olur! ⁷

M. Akif, daha sonra Maarif Nazırı olmuş olan Emrullah Efendi’nin (1858-1914) on sene evvelki *İkdam* gazetesinde “Muhîtü’l-Ma’ârif” başlığı altında imzasız olarak yayınladığı lisan konulu yazılarla ilgili olarak bir hatıra yazısı kaleme almıştır. ⁸

Bu yazıda, lisan konularında yazılar yazmış olan arkadaşı İspartalı İsmail Hakkı⁹ ile birlikte dil mübaheseleri yaptıklarını anlatır. Her ikisi de kendi

⁵ a.y.

⁶ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat, Fatih Kürsüsünde*, (Haz.: M. Ertuğrul Düzdağ), TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 197-198.

⁷ a.y.

⁸ *Sırât-ı Müstakîm*, c. 4. nr. 85, 1326 (1910), s. 114-116.

⁹ İspartalı İsmail Hakkı Bey, “İslâh-ı Hurûf Cemiyeti” ve “Türk Derneği” üyesidir. İslâh-ı Hurûf Cemiyeti’nin yayın organı olan *Yeni Yazı*’da İsmail Hakkı Bey’in “İslâh-ı Hurûf Cemiyeti Nedir ve Ne Yapıyor?” adlı bir yazı yayımlar. (*Yeni Yazı*, nr. 5, 4 Nisan 1330 [17 Nisan 1914]). Daha önce de İstanbul Üniversitesi konferans salonunda “İslâh-ı Hurûf” adlı bir konferans vermiş (Şubat 1911) ve bu konferans daha sonra “Harflerimizin İslâhı” adıyla Türk Yurdu’nda yayımlanmıştır (s. 9, 8 Mart 1328 [21 Mart 1912], s. 277-280).

bildiklerini ve doğrularını karşısındakine kabul ettirmeye çalışırlar. Lisan konusunda derin mevzulara girerler. İmlâ meselesine gelince, kendi ifadesiyle “ikisi de kendi isabetine iman etmiş ayrı ayrı birer müçtehit” tirler. *İkdam* gazetesinde çıkan yazıları okuduktan sonra durumlarını şu satırlarla itiraf eder:

“Hayfâ ki demin söylediğim makaleler meydana çıkıverince bizim mütâlaatın kâffesi su görmüş teyemmüm gibi hükümden sâkit oldu. Kendi âlemimizde pek âlâ birer lisan ulemâsı geçinir dururken hiçliğimizi yüzümüze çarpan, felsefe-i lisanın ne olduğunu birinci defa olarak izah eden bu azametli mebâhis kimin tarafından yazılıyor, diye merak ettik. Emrullah Efendi'nin mahsûl-i ictihâdi olduğunu anlayınca ani'l-gıyâb müştak olduğumuz o sîmâ-yı hikmet ü irfanı görmek emeline düştük.”¹⁰

İspartalı İsmail Hakkı Bey ile birlikte gıyabında hayran oldukları bu şahısla bir yolunu bulup Bakırköy'deki evinde tanışırlar ve bu zatın ilim ve irfanından istifade etmek için sohbetlerine devam ederler.

“Hasbihal” başlığı altında yazdığı bir başka yazısında¹¹ lisanın sadeleştirilmesi konusu üzerinde durur:

Bu yazısında, döneminde çokça münakaşası yapılmış olan “dilde sadeleşme” fikri hakkındaki görüş ve mütalaalarını ortaya koyar. Dilin mutlaka sadeleşmesi gerektiğine Akif de inanmaktadır. Bu temennisini “Evet, lisanın sadeleştirilmesi farzdır.” cümlesiyle belirtmektedir. Ancak bu konuda yapılan münakaşaların hep ifrat ve tefrit noktalarına vardiroidiğinden şikayet etmektedir. Dilde sadeleşme konusunun tartışıldığı bir zamanda Eşref Edib'in:

- Şimdi Türk edebiyatından Arabî, Farisî kelimeleri kaldırıyorlar, bu hususta siz ne dersiniz? sorusuna şu cevabı vermektedir:

- Biz bunu zaten yapıyorduk. Ancak bu, birden olmaz, yavaş yavaş olmak lâzım. Benim safahatlarım sırası ile tetkik olunursa görülür. Meselâ Asım diğerlerine nispetle daha çok sade ve Türkçedir.¹²

Lisanın sadeleştirilmesine karşı çıkıp Veysi'nin dilini canlandırmayı tavsiye edenlerle, lisanı tasfiye edelim diye Orta Asya'dan, Doğu Türkçesi'nden kelimeler getirip dile sokmak isteyenleri aynı anlayışla tenkit etmektedir. Akif'e göre bu işin orta yolu bulunmalıdır. Aslında Akif'in bu itidalli tavrı, diğer sosyal konularda da

Ayrıca *Sırât-ı Müstakîm*'de “Lisân-ı Osmanî Tedrisatı Hakkında” ve “Dilimiz İçinde Hurda Şeyler” başlığıyla seri yazılar yazmıştır (57-73 ve 169-181. sayılar arasında muhtelif sayılarda). Geniş bilgi için bkz.: Muhammet Erat, *Türk Basınında Alfabe Meselesi (1862-1918)*, yüksek lisans tezi, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul 1991.

10 *Sırât-ı Müstakîm*, c. 4. nr. 85, 1326 (1910), s. 114-116.

11 *Sırât-ı Müstakîm*, c. 4, nr. 92, 1326 (1909), s. 237-238.

12 Eşref Edib, a.e. c.1. s. 163.

kendini gösterir. O her defasında ifrat ve tefrit noktalarından uzak durmaya gayret göstermiş, tavsiye ve telkinlerini bu tavır içinde yapmıştır.¹³

Hüseyin Daniş Efendi'nin *Servet-i Fünûn*'da yazdığı Arapça ve Fransızca ibareli şiirlerle *İkdam* gazetesinde çıkan, Doğu Türkçesinden alınma kelimelerin yer aldığı makaleleri karşılaştırmaktadır. Netice olarak her iki tarzın da isabetsizliğini ortaya koymakta ve her iki durumda da dilin anlaşılabilirlik vasfının bulunmadığını vurgulamaktadır. Şöyle devam ediyor:

“Bu gün de *İkdam* gazetesinin başında bir takım makeleler görülüyor ki Türkçe kelimelerin yanbaşlarında Arapçaları olmasa zavallı ümmet-i merhûme hiç bir şey anlamayacak!

Meclis yerine (kurultay), me'bûs yerine (yalvaç), a'yân yerine (ak sakal), hal yerine (idemük), can yerine bilmem ne! Kelimeler böyle. Şiveyi nakle ise imkân yok.

Şüphesiz bu makaleleri yazan adamın bir maksadı, hem de hayırlı bir maksadı olacaktır. Evet bu maksat Osmanlıların lisan-ı resmîsi olan Türkçeyi bütün dünyadaki Türklerin anlayabileceği bir hale getirmektir, zannedirim. Lâkin azıcık insaf edelim ki tutulan yol oraya gider mi? Hepimizin bildiği, hem başka bir lisandan alınma olduğunu hatırına getiremeyecek kadar iyi bildiği kelimeleri unutturarak hiç birimizin bilmediği tabirleri kabul etmek suretiyle mi lisanımızı sadeleştireceğiz? Mebusun ne olduğunu elhamdülillah iki senede öğrendik. Şimdi bir de yalvaç mı öğreneceğiz? Meclis kelimesini Rumeli'de Anadolu'da bilmeyen, işitmeyen kimse yoktur. Yalnız bazı yerlerde mencilis derler ki o da aslından pek farklı değil. Yani meclis diyen adamı mencilis diyenler pek kolay anlayacağı gibi mencilis lafzının fasihini de okur yazar takımı derhal bilir.

İdemük nedir? Hal kelimesinin mukabili öyle mi? İyi ama bu kelimeyi bize kaç senede öğretebileceksiniz? Bu gün hal deyince anlamayacak bir Türk, bir Osmanlı var mıdır?

Doğrusu ben makale sahibinin iyi bir niyet beslediğinden emin olmasam mutlaka bu zat lisanı tasfiye etmek isteyenlerle eğleniyor derdim.”¹⁴

Akif'e göre sadeliğin ölçüsü dilin, mesajın muhataba ulaşmasını sağlayacak derecede anlaşılır olmasıdır. Bu bakımdan zaten düşünce ve yaşayışta var olan

¹³ Meselâ, “Hasbihal” başlığı altında yazdığı bir yazısında (*Sırât-ı Müstakîm*, c. 6, nr 147, 1327 (1909), s. 257-259) körü körüne Batı'yı taklit edip ve Doğu'yu yok sayanlara hitaben şunları söylemiştir:

“Ne varsa Şark'ta vardır. Garp'a doğru açılan pencereleri kapamalıyız.” diyenler,

“Ne varsa Garp'ta vardır. Harîm-i ailemizi bile Garplılara açık bulundurmalıyız.” iddiasına varanlar.

İyi ama bunun ortası yok mu? ...

Bana öyle geliyor ki ne varsa Şark'ta vardır, diyenler yalnız Garp'ı değil, Şark'ı da bilmiyorlar; nitekim ne varsa Garp'ta vardır davasını ileri sürenler yalnız Şark'ı değil Garp'ı da tanımıyorlar.”

¹⁴ *Sırât-ı Müstakîm*, c. 4, nr 92, 1326 (1909), s. 237-238.

aydın ile halk arasındaki kopukluk, bir de dilin anlaşılabilirliği yüzünden büsbütün artmaktadır. Bu durumu basit bir zabıta vukuatı örneğiyle şu şekilde sembolize eder:

“Evet , lisanın sadeleştirilmesi farzdır. Gazetelerde zabıta vukuatı öyle ağır bir lisanla yazılıyor ki avam onu bir dua gibi dinliyor.

“Mehmed Bey’in hânesine leylen fūrceyâb-ı duhûl olan sârık sekiz adet kalîçe-i girân-bahâ sirkat etmiştir.” deyip de “Mehmed Bey’in bu gece evine hırsız girmiş, sekiz halı çalmış.” dememek adeta maskaralıktır. Avamın anlayabileceği maânî avamın kullandığı lisan ile eda edilmeli; lâkin bir icmâl-i siyasî Çağatayca yazılmamalı. Çünkü iki taraf da anlamayacak.

Lisanımız bu hale gelebilmek için asırlar geçmiş. Bunu bir senede yıkıp yenisini yapmaya çalışmak garib bir teşebbüs olmaz mı? Bir mu‘teriz diyebilir ki: İyi ama siz tabîî bir Türkçe olmadığından şüphe edilmeyen bu lisanınızı muhafazada devam ederseniz zararlı çıkacaksınız. Çünkü sizi Buhara’daki, Sibiryâ’daki, Kırım’daki, Kafkasya’daki Türkler anlamayacak. Halbuki *İkdam*’ın lisanını işletirseniz o zaman bütün Türk unsuru birbirinizi anlayacaksınız, bugün en maruf bir müellifinizin eseri ancak iki-üç bin kârî buluyorken o zaman iki-üç yüz bin tane basılacak, o kadar kârî bulacak.

İtiraz yekten kuvvetli görünüyor. Lâkin pek çürük. Çünkü bu saydığımız memleketlerin Türkleri birbirinin yazdığını anlamıyor ki... Evet, Osmanlı olmayan Türk unsuru arasında hepsinin anlayacağı müşterek bir lisan-ı tahrîr olsaydı belki biz de mümkün olsun, muhal olsun cemaate katılmak arzusunu gösterirdik. Rusya’dan gelen Türklerin âkilleri, iyi düşünenleri “Siz Osmanlılar lisanınızı biraz sadeleştirin, ıslah edin biz onu kabul edelim; yoksa sizin bize uymaya heves etmeniz hiç makul değildir.” diyorlar.

Kırım’da çıkan *Tercüman* gazetesinin eski lisanıyla şimdiki arasında ne büyük fark vardır. İşte o gazete bizim Osmanlı Türkçesinin iyi taraflarını almak suretiyle hem dilini başkalaştırdı, hem de o havalideki Türkleri bizim Türkçeye biraz yaklaştırdı. Artık fen lisanından, edebiyat lisanından bahsetmeyi başka bir güne bırakacağım. Muhterem kârîlerimizin mütalaalarını beklerim.”¹⁵

Yine maarif konularında yazdığı yazılarında da dolaylı olarak lisanla ilgili düşüncelerini ortaya koymuştur. M. Akif’e göre eğitim dili, öğrencilerin anlayacağı şekilde sade Türkçe olmalıdır. Öğretmenlerinin bile anlamakta güçlük çektikleri ders kitaplarını çocuklar nasıl anlayacaklardır? İlmî muhitlerde yapılmış olan lisan münakaşalarının etkisini ders kitaplarında göstermek son derece zararlıdır. Bu tür kitapları yazarlar da, bu eserleri kendileri için değil, geleceğin teminatı olan ve bambaşka şartlarda bulunacak olan insanlar için yazmalıdırlar. Bu yazılar M. Akif’in eğitim ve öğretim sistemiyle ilgili tenkit ve ve tavsiyelerini de

ihativa eden yazılardır. Yazılmış olan ders kitaplarından şikayetini şu şekilde dile getirmektedir¹⁶:

“Bu gün mini mini çocuklar için yazıldığı muharrileri tarafından rivayet edilen öyle kıraat kitapları, öyle fen risaleleri görüyorum ki anlamak hususunda ben bile sıkıntı çekiyorum! Pekalâ, bunları benim çocuklarım nasıl anlayacak; hocaları nasıl anlatacak? Yetişmiş adamların okuyacağı siyâsî bendleri Çağatayca yazacaklarına yetişecek çocukların heceleyeceği risalecikleri Türkçe yazsalar ya! ...”

Mekteplerde lisan derslerinin öğretimi ile ilgili görüş ve düşüncelerini “Hasbihal” başlığı altında üç yazıda kaleme almıştır.¹⁷

Bu yazılarında M. Akif, yalnızca Türkçe'nin eğitimiyle ilgili değil, ülkemizdeki lisan eğitimiyle ilgili yani Arapça'nın, Farsça'nın, Fransızca'nın öğretimiyle ilgili düşünce ve tekliflerini ortaya koyar. Mektep müfredatlarında lisan derslerine çok önem verilmesi taraftarıdır. Arapça ve Farsça'ya olan ilgisi, Osmanlı Türkçesinin bu iki dilin yardımıyla yaşadığı fikrine inanmasından kaynaklanmaktadır. Buradan hareketle, Osmanlı Türkçesinin Türkçe ile birlikte Arapça ve Farsça unsurlardan müteşekkil bir dil olduğuna, müfrit tasfiyeciler ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar bu iki dilden alınmış kelimelerin ne şimdi ne de gelecekte atılamayacaklarına kanidir.

Eskiden gelen alışkanlıkla Arapça'nın mekteplerde öğretimi tarzını alaycı bir dille eleştirir ve öğrencilerin bu lisanı öğrenmekten çok bir takım gramer kurallarını ezberlediklerini söyler. Esasen bizim mekteplerimizde de, senelerce sarf ve nahiv kurallarının çocuklara ezberletilmesi yerine, Arap çocukları için hazırlanmış olan “*Mecaniyyü'l-Edeb*” gibi eserlerin ders kitabı olarak okutulabilecekleri teklifinde bulunur. Gerçi bu konuda yapılan yenilik ve çalışmaları bir başka yazısında takdirle anar, ancak bunları yeterli görmenin imkânsızlığına işaret eder.¹⁸ Fransızca'nın öğretimiyle ilgili söyledikleri ise, bugün de önemli bir mesele olarak Türk aydınının kafasını meşgul eden ve Türkçe'yi tehdit eder boyutlara gelmiş bulunan yabancı dil eğitimi konusunun o zamanlar için de benzer özellikler taşıdığını ve aklı selim için çözüm yolunun bir olduğunu göstermektedir. Bu hususta şöyle diyor:

“Maarif Nezareti mekteplerden Fransızca'yı kaldırır, bunun için en yeni usulde okutulmak üzere ayrıca sınıflar açarsa hem lisan adamakıllı öğretilmiş, hem de zaten bir çok suretlerle heder olup giden zamanlarımızı tasarruf edilmiş olur.

Rica ederim, maksadımız yanlış anlaşılmasın. Biz Fransızca'nın ne herkes için lâzım olduğuna, ne de hiç kimse için lâzım olmadığına kani değiliz. Bu

16 *Sırât-ı Müstakîm*, c. 4, nr. 93, 1326 (1909), s. 263-264.

17 *Sırât-ı Müstakîm*, c. 4, nr. 96, 1326 (1909), s. 304-305; c. 4, nr. 98, 1326 (1909), s. 340-341; c. 4, nr. 101, 1326 (1909), s. 384.

18 “Yeni Bir Mektep Kitabı”, *Sırât-ı Müstakîm*, c. 5, nr. 111, 1328 (1910), s. 115-116.

lisana ihtiyacı olanlar hakkıyla okutulsun; olmayanlar beyhude yere uğraştırılmasın, kendilerine daha nâfi‘ şeylere çalıştırılsın, demek istiyoruz.”¹⁹

M. Akif’in dil konularındaki görüş ve düşünceleri onun bütünüyle Osmanlı cemiyetinin meseleleri karşısındaki tavrıyla aynı özellikler taşımaktadır.

Yaşadığı dönemde bütünüyle İslâm dünyasının içinde bulunduğu keşmekeşi, ilim ve irfandaki geri kalmışlığı, ümmeti oluşturan unsurlar arasındaki irtibatsızlığı görerek bir hal çaresi arayan, bir sürü imkânsızlıklara rağmen onları uyandırmak için çırpınan bir mümin, içi kan ağladığı halde hiç bir zaman ümitsizliğe düşmeyen ve dervişçe bir sabır ve tevekkül içinde vazifesini ifaya çalışan bir tebliğci olarak onu, ümmetin içinde bulunduğu durumun sorumlusu tek başına kendisiymişçesine bir hassasiyet ve çaba içersinde görürüz.

Dil konusunda düşündükleri ve yaptıkları da bu çaba ve hassasiyetin bir parçası olarak daima itidalli ve samimi, sathî tartışmalara girmeksizin pratikte sonuç almayı hedefleyen bir aydın duyarlılığının örneklerini sunmaktadır.

¹⁹ *Sırât-ı Müstakîm*, c. 4, nr. 98, 1326 (1909), s. 340-341.